

UPPLANDSSTIFTELSEN

1999

TEMA
DALÄLVEN

INNEHÅLL

3	Vår tredje kust - en arkipelag. VD inleder.
TEMA DALÄLVEN	
4	Dalälvens vatten och landskap
6	Skogen och älven
8	Insekter för miljöövervakning
11	Upplandsstiftelsens områden vid Dalälven
12	Storfjärden – "fågelsjön" i Dalälven
STIFTELSENS ARBETE MED BARN OCH UNGDOM	
13	Stiftelsens arbete med barn och ungdom
EKONOMISK REDOVISNING	
14	Förvaltningsberättelse
16	Resultaträkning
17	Balansräkning
18	Finansieringsanalys
18	Noter till Resultat- och Balansräkning
21	Revisionsberättelse, Personal
VÅRA NATUROMRÅDEN	
22	Stiftelsens naturområden – tabell
23	Stiftelsens naturområden – karta

Foto: Lennart Engström, s 3, s 4, s 21. Pär Eriksson, s 1, s 5, s 6, s 7, s 9, s 10, s 12. Håkan Jansson, s 1, s 11. Kjell-Arne Larsson, s 13.

Nils Ryrholm, s 8. Upplandsmuseet, s 1, s 10.

Karta s 7, Tommy Löfgren.

Grafisk produktion: Lidman.

Tyckeri: Tierps Tyckeri AB.

Papper: Linné 130g, gul-tonat. Miljögodkänt med Svanen.

Vår tredje kust – en arkipelag

Följ med till länets tredje kust! Årsberättelsen 1997 handlade om Östersjökusten. 1998 var temat Mälardalsskapet. Och nu har turen kommit till Dalälven.

Vadå kust? Det är ju en älv! Ja, läs själv vad Pär Eriksson skriver om det flacka landskap som Dalälven rinner igenom i vårt län, och hur älven breder ut sig i ett virrvarr av öar och forsar och tyllar. En kust och en skärgård. Men en mycket speciell sådan!

Dalälvens landskap är starkt påverkat av människan, på gott och ont. Kraftverkens dammar skapar stora vattenytor som mera liknar sjöar än en älv med rinnande vatten. Regleringarna har medfört att forna tiders stora variationer i vattenstånd utjämnats.

Strider kring utbyggnad av vattenkraften tillhör de klassiska och tunga naturvårdskonflikterna. Ett tidigt exempel är regleringen av Stora Sjöfallet som gjordes bara några år efter det att nationalparken med samma namn inrättats 1909. Ett annat exempel, som nog många minns, är striden kring Vindelälvens utbyggnad.

Hur är det idag? Vad är bolag, och andra markägare – och i förlängningen vi själva, som konsumenter – villiga att avstå från för att vitryggig hackspett och älvängarnas gamla ekar skall få leva vidare?

Vi får väl se. Inventera kan vi göra, och lägga förslag till skötsel. Men att ändra på vattenföringen i älven är svårare. Eller att få markägarna att avstå från avverkningar. Visst går det, och visst finns det positiva resultat – men det kostar. Mycket.

För bara ett par år sedan invigdes Färnebofjärdens nationalpark i vårt grannlän, Västmanland. Sveriges dyraste nationalpark. I vårt län har vi naturreservaten Båtfors och Bredforsen. I båda är stiftelsen inblandad,

genom inventeringar, markköp och vård. Om detta berättar vi i årsredovisningen.

Men också om hur naturvärden kan bevaras genom att vi samverkar med markägare för att påverka skötseln av t ex skog och kraftledningsgator i mer naturvänlig riktning.

En annan viktig gren av stiftelsens verksamhet handlar om att förbättra människors möjligheter att uppleva, förstå och njuta av naturen. Insatser vid Rullsand – Mellansveriges Riviera vid Dalälvens utlopp – tillhör de tidiga i stiftelsens historia. Även om detta berättar vi här, om än kort. Att göra forslandskapets natur tillgänglig är svårare – och ibland mindre lämpligt eftersom det kan såväl äventyra naturvärden som vara direkt riskfyllt för besökaren.

Mycket är gjort och mycket återstår. Både för att bevara och vårda, och för att göra tillgängligt. Följ med oss till Dalälven! Och till andra teman och områden i kommande Årsberättelser.

Nöjsam läsning!

Sven-G Hultman, VD

Dalälvens vatten och landskap

Pär Eriksson

Nedre Dalälven är ett område med stora kontraster, som på goda grunder blivit ett begrepp i naturvårdssammanhang. Här finner vi ett landskap som nyttjats intensivt av människan i århundraden, men också öar med de mest ursprungliga skogar vi har kvar i södra Sverige. Terrängen är, även för Uppländska förhållanden, mycket

platt. Men strax bortom horisonten breder ett kuperat landskap ut sig. Här vidtar de stora Norrländska barrskogarna.

Längs Dalälven däremot, växer en rik mix av många trädslag, en blandskog. Grova ekar på älvängar för närmast tankarna till Mälardalen. Vid älvens mynning finns länets finaste sandstränder, en gåva från inlandsisen som också skapade "Uppsalaåsen". Just här bildar åsen en lång udde – Billudden – innan den dyker ner i Östersjön.

Landskapet vid nedre Dalälven är fyllt av biologiska och naturgeografiska "finesser". Mycket har förändrats och en del har försvunnit under det sista århundradet. För att bevara vad som ännu återstår krävs både insikter och insatser.

Upplandsstiftelsens ELP-projekt

Upplandsstiftelsens projekt "Ekologisk landskapsplanering för hotade arter och miljöer" syftar till att bevara den biologiska mångfalden i länet. Projektet verkar i de landskapsavsnitt som har de allra högsta naturvärdena, t.ex. omgivningarna kring sjön Vällen och vid Mälaren och Dalälven. Målsättningen är att säkerställa den fauna och flora som finns kvar i dessa trakter och gynna de arter som hotar att försvinna. Det krävs både stora övergripande och små specifika insatser för att lyckas i denna målsättning. Alla insatser ska sedan sättas in i ett sammanhang, det vill säga själva landskapet. Projektet arbetar i samverkan med många parter, såväl myndigheter, markägare, forskare som den ideella naturvården. Vi har för nedre Dalälven identifierat ett antal viktiga naturvårdsfrågor som bildar utgångspunkt för vårt arbete.

- I området finns många arter och miljöer som saknas eller är sällsynta i övriga landet. Vad som händer i denna del av Uppland är av nationell betydelse.
- Kraftverksutbyggnaden och därmed älvens förändrade vattenföring påverkar fisket men även landmiljöerna kring älven. Kraftindustrin ställs nu inför ökade krav på miljömärkt el. Kunskaper om vilka miljöförbättrande åtgärder som bör prioriteras saknas eller är ofullständig.

- I Dalälven finns urskogsartade bestånd på öar i älven medan omgivande landskap är hårt exploaterat av skogsbruk. Öarnas naturskogar riskerar att bli för isolerade och kan därmed inte längre upprätthålla livskraftiga populationer av de hotade arter som ännu finns kvar.

- Jordbrukets avveckling är mycket påtaglig i regionen. Särskilda insatser krävs för att upprätthålla naturvärden i det brukade landskapet när bondekären nära nog försvunnit. I detta arbetsfält inryms även icke traditionella odlingsmarker såsom kraftledningsgator och skjutfältet vid Marma.

I denna skrift redovisas några av de insatser Upplandsstiftelsen gör för att lösa de problem som identifierats. Vår uppgift är att samla in kunskap och vidareförmedla denna till olika "aktörer" i landskapet. Vi kan också själva bidra med olika åtgärder på egen mark eller i samverkan med andra markägare. Det handlar om att skydda vissa områden från exploatering och att restaurera andra genom att exempelvis avverka monokulturer av gran. Vi berättar också om våra insatser för besökare, i naturområden och på Upplandsleden.

Älven

Dalälven är en av våra största älvar. Vattenföringen, som i medeltal uppgår till 370 m³/s, kan jämföras med Göta älv, som i det avseendet är vår största älv med sina 575 m³/s, eller med en av våra sista outbyggda älvar, Vindelälven med 170 m³/s.

Själva älven avviker från alla svenska storälvar genom att dess nedre lopp är så ungt, i ett geologisk perspektiv. Av den anledningen finns det ingen tydligt uteroderad floddal. Från Krylbo till Söderfors är fallhöjden endast 17 m. Eftersom det omgivande landskapet längs älven är mycket flackt uppstår lätt stora översvämningar. Om snötäcket varit djupt och snösmältningen sker snabbt kan vattnet stiga flera meter. Då sätts många 10-tals kvadratkilometer längs älven under vatten.

Utbyggnaden av nedre Dalälven för elproduktion började tidigt. Redan 1916 byggdes de ståtliga Älvkarlebyfallen ut. Sedan dess har regleringarna avlöst varandra. Utbyggnaden av Untra år 1918 torrlade stora delar av det otillgängliga Båtforsområdet. När Lanforsen byggdes ut 1930, dränktes Storfjärdens slätterängar och strandskogar. Sist i raden av dessa omfattande ingrepp vid nedre Dalälven i vårt län blev utbyggnaden av Bredforsen 1978.

Älven och det omgivande landskapet

Ett stort vattendrag har inte bara kvalitéer som är knutna till själva vattnet och hela dess ekosystem med fiskar och andra vattenlevande växter och djur. Dalälven påverkar hela det omgivande landskapet. Den transporterar sediment och näring, inverkar på lokalklimat och vegetation. Därmed påverkas också en stor del av livet på land.

Ingen annanstans är den naturliga norrlandsgränsen, den så kallade "Limes Norrlandicus", så tydlig som vid nedre Dalälven. Många sydliga arter avtar snabbt i frekvens och försvinner norr om Dalälven. Mest påtaglig är kanske förekomsten av de så kallade ädla lövträden: ek, ask, alm och lind. Ett märkligt faktum är att dessa lövträd, med sitt ursprung i den postglaciala värmetiden och nuvaran-

På några isolerade öar i nedre Dalälven finns en högväxt urskogsartad blandskog. Skogen har sannolikt aldrig utsatts för skogsbruk utöver viss plockhuggning. Orörda skogar av denna rika typ med många trädslag är mycket sällsynta även i ett europeiskt perspektiv.

de huvudutbredning i Centraleuropa, är så framträdande just vid sin nordgräns.

Nedre Dalälvens övärld har ibland kallats för en "älvskärgård". I naturreservaten Bredforsen och Båtfors kan vi njuta av rent urskogsartade bestånd som i kombination med den övriga naturgeografin saknar motstycke i Norden.

Älven har alltid lockat människan. Den var länge en mycket viktig transportled. Det strömmande vattnet utnyttjades för lokalt energibehov och fisket var av stor betydelse för lokalbefolkningens försörjning. Tillgången till laxfisket vid Älvkarleby har varit något av en riksangelägenhet sen medeltiden. De vidsträckta älvängarna var av stor betydelse för många av norra Upplands bönder. De kom från omgivande byar långt från älven för att bärga hö från älvängarna som ständigt gödslades av översvämningar.

Skogen och älven

Pär Eriksson

År 1953 gavs boken *Skogen och älven* ut. För första gången skildras nedre Dalälvens natur för en mer allmän publik. Författare och fotograf var Svante Lundgren, folkskollärare uppväxt i Gårdskär, Älvkarleby kommun. Svante var en av pionjärerna när det gäller naturfotografering och dokumentation av människor och natur i Sverige. Men han var inte först på plan när det gäller nedre Dalälven. Några av våra största "fixstjärnor" vad gäller beskrivning och kartläggning av vår natur, botanisten Erik Almqvist och entomologen och jägmästaren Thure Palm, hade fascinerats av dalälvsnaturen och studerat den många årtionden tidigare. Området har sedan dess fortsatt att locka naturintresserade människor och man fortsätter att upptäcka nya och spännande saker här än i dag.

Svämskog en hotad miljö

Titeln "*Skogen och älven*" antyder ett samband mellan älven och det omgivande skogslandskapet. På senare tid har termen "svämskog" börjat användas. När Sverige gick med i EU fick vi också lära oss att andra reflekterat över sambandet vatten och skog. Ett av de så kallade habitat (miljö) som man särskilt vill värna om inom EU går under den något omständiga rubriken, *Ek-alm-askblandskog längs vattendrag*.

Svämskogen är en mycket exklusiv miljö som i landet har sin absolut största omfattning vid nedre Dalälven. Genom kraftverksutbyggnaderna har miljön kommit att bli alltmer hotad. Vissa delar har drabbats av överdämningar. Andra delar av det motsatta, dvs för lite översvämningar. Följden har blivit att den ljusa, luckiga blandlövs-skogen alltmer vuxit igen med gran. En ytterligare orsak till denna utveckling är att den en gång så omfattande

Eken har under 1900-talet fått sitt livsrum alltmer begränsat. Vid Kloockarån (vid Storfjärden) dränktes stora arealer strandskog med gamla ekar när kraftverket vid Lanforsen byggdes. Bilden är tagen av Thure Palm år 1941. Området var då ett eldorado för många sällsynta skalbaggar som han studerade. Ännu idag står en del döda ekar kvar vid Storfjärden men de flesta har försvunnit.

hävden med slätter och bete, som präglade stora delar av landskapet vid nedre Dalälven, nu så gott som upphört. Hela ekosystemet har råkat i gungning och mycket stora naturvärden står på spel.

Vi har i flera studier påvisat detta. Bland annat är så mycket som 80% av de äldre ekarna vid nedre Dalälven är akut hotade av igenväxning och kommer att vara döda inom loppet av några år. För tallen är situationen likartad. Mikroklimatet i strandskogarna försämras i takt med att trädskiktet sluts alltmer vilket kan få stor betydelse för de många sydliga växter och djur som här befinner sig på kanten av sitt utbredningsområde. Lyckligtvis är igenväxningsprocessen ännu inte fullbordad. Med aktiva åtgärder i form av uthuggningar av gran, om möjligt ökade vattenflöden och kanske återupptagen slätter i vissa områden, kan trenden vända.

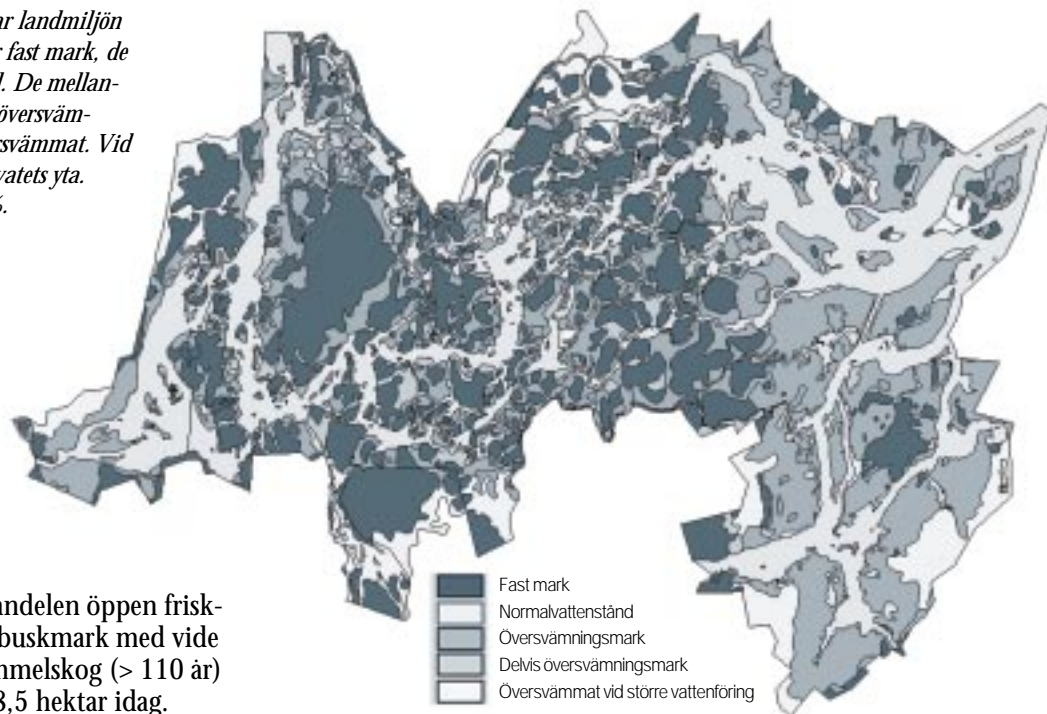
Samverkan med kraftbolagen

Upplandsstiftelsen har inlett ett samarbete med Birka Energi som äger flera av kraftverken i området. Möjligheterna att förbättra vattenflödena i Båtforsområdet ska utredas. Vissa enklare tekniska åtgärder har redan vidtagits. Vi arbetar även tillsammans med Länsstyrelsen för att anpassa skötselplanen i naturreservatet Båtfors och så snart som möjligt komma igång med nödvändiga skötselåtgärder.

Svämskogen är en produkt av de regelbundna översvämningarna. Den domineras vanligen av lövträd och är ofta ganska gles. Närheten till vattnet och bryneffekten skapar ett mikroklimat som är gynnsamt för många sydliga och fuktighetsälskande arter.

Kartan visar hur älvens vattenflöde påverkar landmiljön i Båtforsområdet. De mörkaste partierna är fast mark, de ljusaste visar vattnet vid normalvattenstånd. De mellanliggande, mer eller mindre gråa, illustrerar översvämningssmarker – ju mörkare, desto oftare översvämmat. Vid högvattenflöde översvämmas 75 % av reservatets yta. Andelen skog som översvämmas är då 43 %.

I det sammanhanget har vi genomfört en flygbildstolkning för att få bättre kunskap om de förändringar som skett. Flygbilder från 1954 har jämförts med dagens tillstånd. Undersökningen visar att andelen öppen friskfuktig älväng halverats och andelen buskmark med vide har mer än fördubblats. Arealen gammelskog (> 110 år) har minskat med nära 44 %, till 278,5 hektar idag. Däremot har arealen skogsmark totalt sett ökat och är nu 757 hektar. Det är främst lövskog som står för denna ökning.

Flygbildstolkning har också klarlagt hur stora arealer som översvämmas vid ett högvattenflöde (se kartan).

Samverkan med skogsbruket

För att uppnå maximal effekt av vårt arbete är samverkan med markägarna viktigt. Vid nedre Dalälven är skogsbolaget Stora/Enso dominerande. Upplandsstiftelsen har på uppdrag av bolaget inventerat 5 000 hektar skog på bolagets marker vid nedre Dalälven. Området som kartlagts sträcker sig från Söderfors till Älvkarleö och omfattar de älvnära skogsmarkerna samt öarna. Nära nog en femtedel (950 hektar) bedömdes ha sådana naturvärden att de avgränsades och klassificerades. Vi har också lämnat förslag till skydd och skötsel av dessa områden, något som bolaget nu har att ta ställning till som ett led i den miljöcertifiering som pågår inom stora delar av det svenska skogsbruket.

I det hårt brukade skogslandskapet utanför älvområdet är det också viktigt att återskapa miljöer som gått förlorade. I vår inventering framkom bland annat att gamla granskogar med mer orörd karaktär var starkt underrepresenterade. Nu diskuteras vilka granskogar som kan undantas från skogsbruk för att på sikt få naturskogskaraktär och hur de bäst kan knytas ihop med de gamla "urskogskärnorna" kring älven. För att säkerställa

en större värdekärna med gammelskog förvärvade Upplandsstiftelsen nyligen Bredforsen strax utanför Söderfors.

Vi kommer nu att fortsätta att inventera skogsmarken som ägs av kraftbolaget Birka Energi, kring Untra kraftverk.

Avverkning i naturvårdens tjänst. Här hugger Stora/Enso gran som vuxit in i den gamla lövskogen i Båtforsområdet. Upplandsstiftelsen har på uppdrag av Länsstyrelsen utrett behovet av skötselåtgärder i naturreservatet. Flera avverkningar har också utförts av bolaget utanför reservatet för att gynna ek och förlänga livstiden på gammleekarna.

Insekter för miljöövervakning

Pär Eriksson och Ingmar Frycklund

Inventering av trädlevande insekter

Bland de viktigaste faktorerna för biologisk mångfald i skogen är tillgången på döda och döende träd. Omkring 1 000 skalbaggsarter är knutna till denna livsmiljö och 404 arter är rödlistade, dvs mer eller mindre hotade av skogsbruk eller liknande verksamhet

Skalbaggsfaunan vid nedre Dalälven började studeras redan på 1930-talet. För att följa upp dessa arbeten genomförde Upplandsstiftelsen en ny inventering. Några arter av särskilt stort naturvårdsintresse valdes ut för en grundligare kartläggning i samverkan med ArtDatabanken. Projektet kan ses som en början till miljöövervakning av biologisk mångfald där förändringar i faunan kan sättas i samband med miljöförändringar i landskapet.

Ny skalbaggsart

Över 600 arter påträffades under inventeringen, vilket motsvarar ungefär hälften av den artstock som tidigare påträffats i området. Vi har visat att några av Dalälvens mest uppmärksammade "urskogsarter" – svartoxe och cinnoberbagge – ännu finns kvar, men deras utbredningsområden har krympt. Arterna finns nu endast kvar inom några mycket begränsade delar centralt i älvens övärld. Den bredbandade ekbarkbocken som lever i nyligen döda grenar på gamla solbelysta ekar tycks helt ha försvunnit. Artens försvinnande är naturligtvis tragisk i sig, men också en signal om att hela den rika biologiska mångfald som man finner på gamla ekar tagit skada vid nedre Dalälven.

Många andra intressanta iakttagelser gjordes under

Skalbaggen bredbandad ekbarkbock, var på 1930-talet ganska allmän i gamla solbelysta ekar vid nedre Dalälven. Den har tyvärr inte återfunnits under den inventering Upplandsstiftelsen genomfört, varför vi bedömer arten som sannolikt utdöd från området. Därmed har den bredbandade ekbarkbockens förekomst i Nordeuropa reducerats till ekbackarna på Djurgården i Stockholm.

Ärenprisnätfjäril påträffades under Upplandsstiftelsens inventering vid nedre Dalälven. Arten anses som hotad i hela Europa. Idag är den bara känd från två lokaler i Uppland, båda belägna i kraftledningsgata. Ärenprisnätfjäril förekom talrikt 1874 på en nyodling vid Överboda" (ej långt från älvens utlopp). På 1930-talet fann man den ännu flerstädes i Älvkarleby socken som Båtfors, Komossängen och Nabben.

denna inventering. År 1997 påträffades en helt ny skalbaggsart för landet. Upptäckten av den lilla trägnagaren *Dorcatoma minor* gjordes i samband med ett forskningsprojekt om faunan i fnösktickor, en vanlig trädsvamp på gamla döda björkar. Arten hittades under vår inventering vid flera tillfällen, men bara i anslutning till "urskogs-kärnorna" i Båtforsområdet.

Inventering av fjärilar

På våra svenska museer finns insekter insamlade sedan mer än 250 år, vilket är unikt i ett världsperspektiv. Nedre dalälvsområdet har också en genuin dokumentation av fjärilsfaunan. K.Fr.Thedenius samlade fjärilar i dessa norduppländska trakter. Thedenius framhöll redan år 1880 i "Bidrag till Skandinavien's Fjärilsfauna" värdet av sådana studier: "Om flera ville arbeta i samma riktning, så kunde härigenom åstadkommas en 'folkräkning', kanske icke mindre lärorik och nyttig, än den för människor påbjudna." Som ett svar på Thure Palms inventeringar av skalbaggar gjorde Hugo Eliasson och A.N.Sandén en inventering av storfjärilsfaunan i Älvkarleby i slutet av 1930-talet. Tack vare detta rika bakgrundsmaterial kan vi bättre förstå de förändringar vi nu upplever i naturen.

Många av våra dagflygande storfjärilar har minskat

Under sommaren 1999 inventerade Upplandsstiftelsen kärlväxter och fjärilar på en sammanlagd sträcka av 25 km kraftledningsgata vid nedre Dalälven. Arbetet delfinansierades av Svenska Kraftnätet.

kraftigt och flera är upptagna i EU:s så kallade art- och habitatdirektiv. Det betyder att Sverige åtagit sig att värna dessa arter då de är hotade i hela Europa. Dessa fjärilar har blivit alltmer kringskurna av 1900-talets förändringar inom jord- och skogsbruket. Rika fjärilmiljöer som ängs- och hagmarker har minskat kraftigt. För bara 50 år sedan fanns det, med få undantag, kor på varenda gård i Älvkarleby socken. Idag finns endast två mjölkbönder kvar. Det har gått så långt att kraftledningsgatorna har kommit att bli en allt viktigare reträttplats för flera missgynnade eller hotade fjärilar.

Inventering av kraftledningsgator

Under sommaren 1999 inventerade Upplandsstiftelsen en sammanlagd sträcka av 25 km kraftledningsgata i Älvkarleby och Tierps socken. Totalt noterades 16 hotklassade fjärilsarter inom området. Bland dessa finns ärenprinsätfjäril som är allvarligt hotad i hela Europa och som Sverige har särskilt ansvar att skydda.

Även kärlväxter inventerades i kraftledningsgatorna. Bland annat upptäcktes flera lokaler av fältgentiana – en typisk ängsväxt som är beroende av bete eller slätter och som nu kanske har sina sista lokaler i dessa kraftledningsgator.

Marma skjutfält

Strax öster om Marma får Uppsalaåsen en tydlig relief som höjer sig avsevärt från det omgivande landskapet. Här ligger Marma skjutfält som är cirka 18 km² stort och inköptes av staten år 1880. Floran på åsen avviker starkt från omgivningarna. En karaktärsart är den vackra mossippan. Här finns också majviva och stora bestånd av

Många ängsväxter som ängsgentiana hör det gamla odlingslandskapet till. Idag kan kraftledningsgator vara bland de sista lokalerna för dessa växter. Bilden är tagen i kraftledningsgatan vid Nöttbo år 1998.

Militärens verksamhet som pågått i över 100 år på Marma skjutfält har skapat en öppen ljunghed med inslag av örtrika ängspartier och brända områden. Bilden är sannolikt tagen på 1920-talet.

kattfot. Området är även en intressant fågellokal med trädlärka, flodsångare och en av Upplands rikaste förekomster av kornknarr. Kornknarren minskar inom hela EU och Sverige har bland de största populationerna av arten inom hela EU.

Insektsfaunan på skjutfältet är kanske ändå märkligast och värd särskild uppmärksamhet. Genom Upplandsstiftelsens inventeringar har det visat sig att Marma skjutfält hyser en av mellersta Sveriges intressantaste stäppfauna för småfjärilar. Under sommaren 1999 hittades bl a fyra nya fjärilsarter för Uppland. Genom militärens verksamhet har det ofta uppstått små bränder. Området har således en brandkontinuitet som idag är mycket ovanlig. I ett litet tallbestånd vid skjutfältet som nyligen brann påträffades exempelvis skalbaggen liten timmerman och tallbarkbomalen, några ytterst sällsynta arter som idag har sina främsta förekomster på Gotska Sandön.

Marma skjutfält har lång kontinuitet som öppen mark men visar nu tyvärr tecken på att växa igen. Omkring hälften av skjutfältets öppna ytor har vuxit igen sedan mitten av 1970-talet. Det är nu bråttom med en kartläggning av skötselbehovet och åtgärder som röjning och bränning för att bibehålla denna för Mellansverige unika miljö.

Upplandsstiftelsens områden vid Dalälven

Som markägare är Upplandsstiftelsen engagerad i fyra områden längs Dalälven. De är av mycket olika slag, och speglar stiftelsens hela bredd.

Längst i norr finns några av stiftelsens tidigaste förvärv: Rullsands havsbad och camping (1976) samt Sägarbo stugby (inköpt 1979). Längst i söder, vid gränsen mot Västmanland, finns det senaste markförvärvet, Bredforsens naturreservat (1999). Däremellan ligger Båtforstorpet, också det från slutet av 90-talet. Områdena speglar förändringen i stiftelsens verksamhet. Under 70-talet gällde stiftelsens engagemang nästan uteslutande friluftsförfrågor, medan nyförvärven av naturområden sedan mitten på 80-talet till allra största delen syftat till att bevara biologisk mångfald. Tendensen förstärks av styrelsens beslut under hösten 1999 att Sägarbo stugby skall försälas.

Rullsands havsbad och camping

Rullsand ligger vid Dalälvens mynning där Uppsalaåsen bildar en lång udde ut i Östersjön. Åsen och badet ingår som delar i Billuddens naturreservat.

Stiftelsen har rustat upp serviceanläggningarna för de stora grupper människor som sedan länge attraherats av Rullsands långgrunda stränder med fin, vit sand. Man har byggt vägar, parkering för 1000 bilar samt tre servicehus och gjort stora markarbeten för de 400 campingtomterna.

Vid campingens entré finns Billuddens naturum, som berättar om områdets naturvärden och historia. Det speg-

Båtforstorpet inköptes i syfte att göra Båtforsens unika naturreservat tillgängligt för särskilt naturintresserade.

lar ytterligare en sida av stiftelsens verksamhet: att skapa djupare förståelse för natur och naturvård. Samma syfte har tre självguidande stigar som stiftelsen ställt i ordning.

Sägarbo stugby

Sägarbo stugby ligger cirka 2 km från Rullsand. Den består av tio stugor med sammanlagt 80 bäddar i rum av vandrarhemsstandard och med självhushåll. Därtill finns fyra handikappanpassade rum i ett ombyggt f d stall samt en mindre badplats. Fastighetens huvudbyggnad, herrgården, har kulturhistoriskt värde.

Båtforstorpet

Båtforstorpet inköptes 1998 i syfte att göra Båtforsens unika naturreservat tillgängligt för särskilt naturintresserade. Ett annat syfte var att underlätta skötseln av reservatet samt forskning och inventering. Fastigheten omfattar cirka en hektar och består av en f d skogsarbetarbostad samt ett uthus. Torpet, som har enkel vandrarhemsstandard utan alla moderna bekvämligheter, hyrs ut till naturintresserade besökare och forskare.

Bredforsen

Upplandsstiftelsens senaste markförvärv ligger strax nedströms Söderfors och omfattar en del av nedre Dalälvens vackraste och mest intressanta forsområden.

Här finns stora öppna älvängar, ljusöppna blandskogar med gamla lövträd och mörka urskogsartade granskogar. Reservatet är 357 hektar stort varav knappt hälften är

Rullsands havsbad och camping.

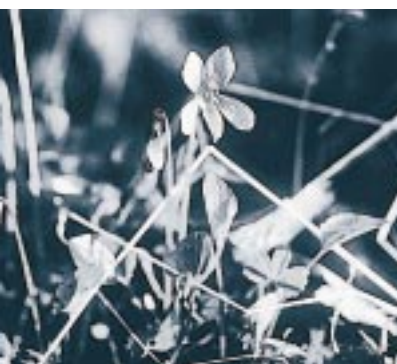

Nedströms Bredforsen utbreder sig stora öppna älvängar. Området som även omfattar själva Bredforsen samt skogsklädda öar förvärvades av Upplandsstiftelsen år 1999 för bildande av naturreservat. Naturvårdsverket och EU:s LIFE-fond bidrog till förvärvet.

vatten. Det omfattar ytterligare strandnära marker i Gävleborgs län där det fortfarande bedrivs ett aktivt jordbruk med skogsbete och slätter av älvängar. Reservatet är biologiskt utomordentligt rikt med förekomst av närmare 100 rödlistade arter. Bredforsen var fram till kraftverksutbyggnaden i slutet av 1970-talet känt för ett mycket gott fiskevatten med öring och harr. Utbyggnaden har dock nästan helt slagit ut den naturliga produktionen av dessa fiskarter.

Området har genom de dammar och spångar som anlagts under senare år blivit lättillgängligt och nås lättast från väg 292.

I delar av naturreservatet krävs aktiva skötselåtgärder för att bevara naturvärdena medan gamla naturskogar lämnas orörda. Inga ytterligare anläggningar planeras, utöver information.

Naturreservatet Bredforsen hyser en rad sällsynta och hotade arter inom en liten yta. Här finns bl a rikligt med den stora lilafärgade blomman sumpviol. Arten är en stor sällsynthet, utom vid nedre Dalälven, varför den också kallas dalälvsviol.

Upplandsleden

Etapp 10 av Upplandsleden kommer från Upplands stora skogar i sydost och möter Dalälven strax öster om Älvkarlens hotell och restaurang. Sedan följer den älven på lättgångna stigar fram till Laxön, där den tvärs över och försvinner västerut, mot Gävle. Där knyter den an till Gästrikeleden.

Storfjärden – "fågelsjön" i Dalälven

Storfjärden vid Marma är en av de största fjärdarna i nedre Dalälven. Området hör dock inte till Upplandsstiftelsen. Fjärden är i motsats till mycket av naturen vid nedre Dalälven lättillgänglig. Här finns flera isättningsplatser för båt eller kanot. Förr utbredd sig väldiga slätterängar på de låglänta öarna. När Lanforsen reglerades dränktes somliga öar, i andra fall har ängarna övergått till fuktiga mader. Storfjärden har utvecklats till något av en fågelsjö. Rovfåglar som havsörn, lärkfalk och fiskgjuse patrullerar ständigt av lufrummet över fjärden och de fuktiga maderna är rika på vadarfåglar.

Vid Storfjärden alldeles intill E-4, ligger ett av Upplands förnämsta extremrikkärr som nyligen upptäckts. Här växer en mängd orkideér, bl a vaxnyckla.

I samband med Upplandsstiftelsens inventeringar upptäcktes flera häckande par av den sällsynta dvärgmäsen. Dvärgmäsen liknar en liten skrattnäs med hela huvudet doppat i mörk choklad. Strandskogen längs Lerån-Tängsån påverkades av överdämningen och efterlämnade en sällsam värld av jättekärr döende på rot. Här ligger också flera våtmarker. En av de större, Tängsmurarna är ett av länets förnämsta extremrikkärr.

Storfjärden har i flera sammanhang framförts som ett lämpligt område för friluftsliv och naturturism. En ökad besöksfrekvens måste i så fall kanaliseras för att undvika störningar på fågellivet och förslitning i känsligare områden. Storfjärden når man lättast med båt eller kanot. Lämpliga isättningsplatser finns vid Marma, Ambricka eller Lerån-Tängsån strax norr om E4.

Stiftelsens arbete med barn och ungdom

Kajsa Molander

Hösten 1999 arrangerade Upplandsstiftelsen – i samverkan med flera andra organisationer – en tvådagars konferens i Uppsala för alla som arbetar med att stimulera natur- och miljöintresset bland barn och ungdomar. Kajsa Molander, stiftelsens naturskoleföreståndare, ledde flera praktiska övningar.

Vid konferensens inledning berättade Upplandsstiftelsens VD, Sven-G Hultman, att stiftelsens engagemang i konferensen skall ses som starten på en utökad satsning för att främja friluftsliv och naturintresse bland barn och ungdomar.

Stiftelsens naturområden har alltid använts mycket av barnfamiljer. Särskilda aktiviteter för barn och ungdomar har utvecklats kontinuerligt genom åren. De första två decennierna bestod detta mest i främjandet av lägerskolor genom en rad åtgärder: en katalog över lägerskoleplatser, arbetsmaterial för skolklassers utelektioner vid stiftelsens egna områden samt om- och nybyggnader för att anpassa boendet för skolklasser. Under 1999-2000 byggs lägerplatsen på Härjarö ut för att kunna ta emot tre skolklasser samtidigt.

Sedan mitten på 90-talet har stiftelsen alltmer engagerat sig i att utveckla naturskolan i länet. Det sker genom ett samarbetsavtal med Uppsala naturskola, och med en egen projektledare. Verksamheten har många former. Skolklasser besöker Hammarskog – naturskolans bas – liksom lärare på kurser. Men i ökande utsträckning sker utbildning vid hemskolorna, ute i länet, liksom genom kurser på t ex Härjarö och Rävsten.

Under år 2000 planerar vi att utöka insatserna för

barn och ungdom inom våra naturområden, och inom våra projekt. "Vandringslägerskola på Upplandsleden" är exempel på en idé.

Konferensen "Miljö och framtidstro"

Under konferensen gavs en rik flora med exempel på aktiviteter som kan hjälpa barn att förstå människans plats i det ekologiska systemet och tillägna sig ett kretsloppstänkande. Landstings- resp kommunalråden Inger Hallqvist-Lindwall och Lena Hartwig inledde. Docent Lars-Eric Bratteby gav en dramatisk presentation av barns fysiologiska rörelsebehov – och dagens brist på fysisk aktivitet. Temat utvecklades av Johan Tranqvist, projektledare för Folkhälsoinstitutets rikskampanj "Sätt Sverige i Rörelse 2001".

Största delen av tiden ägnade de nästan 200 deltagarna åt seminarier. Där berättade Stiftelsen Håll Sverige Rent om "Grön Flagg", miljöcertifiering för skolor, och Världsnaturfonden beskrev hur man arbetar med sitt projekt "Naturvaktarna". Många seminarier handlade om utomhuspedagogik. Per Hedberg, föreståndare för Uppsala naturskola, och Kajsa Molander, stiftelsens naturskoleföreståndare, ledde praktiska övningar, inklusive att utspisa alla deltagarna med friluftslunch.

Andra seminarier handlade om skolträdgårdar och skolgårdar, FN:s barnkonvention, Friluftslivsförbundet "I Ur och Skur" förskolor och naturstigen som undervisningsform. Konferensen genomfördes i samverkan med Uppsala kommun, Sveriges lantbruksuniversitet, inst. för landskapsplanering, och Uppsala universitet, inst. för lärarutbildning.

Tre liknande konferenser hölls under hösten på andra platser i Sverige. Som initiativtagare fanns på riksnivån Friluftslivsförbundet, Studieförbundet och LRF. Konferen-

ser med samma syfte har hållits vartannat år sedan 1993. Kanske arrangerar stiftelsen en ny konferens hösten 2001.

Uppsala naturskola erbjuder barn och lärare en praktisk utbildning som stimulerar intresset för natur och friluftsliv.

Förvaltningsberättelse

Styrelsen och verkställande direktören avger följande redovisning för räkenskapsåret 1999-01-01 – 1999-12-31.

Huvudmän

Upplandsstiftelsens huvudmän är Landstinget i Uppsala län och länets sex kommuner: Älvkarleby, Tierp, Östhammar, Uppsala, Enköping och Häbo.

Årsstämma

Årsstämman hölls 21 juni på Biskops-Arnö folkhögskola med Gunnar Lindberg som ordförande. Stämman beslutade om oförändrad årsavgift för år 2000, dvs. 1,40 öre/skkr. Valet av plats för stämman sammanhängde med att årsberättelsen hade "Mälardalskapet" som tema. Där redovisas stiftelsens arbete kring Mälaren, såväl naturområden som projekt. Stämman föregicks av en exkursion, varvid även årets båda pristagare presenterade sig.

Styrelse och arbetsutskott

Styrelsen har haft följande sammansättning:

Ordinarie

Bo S Englund (s), Tierp, ordf.
Barbro Gullberg (s), Uppsala,
1:e v. ordf.
Folke Edin (s), Östhammar
Torbjörn Nilsson (mp), Uppsala
Torsten Sjöström (v), Uppsala
Gunnar Öjefors (m), Uppsala,
2:e v. ordf.
Hans Kjellberg (m), Uppsala
Gunilla Lacksell-Hedén (c),
Grillby
Sigbrit Arfwedson (fp),
Uppsala

Ersättare

Leif Hagelin (s), Bålsta
Elisabeth Jakobsson (s),
Uppsala
Göran Svanfeldt (s), Uppsala
Georg Olsson (mp), Enköping
Rodrigo Chaparro (v),
Älvkarleby
Per Bergsten (m), Tierp
Agneta Bonde (m), Bålsta
Ingmarie Gidlund (fp),
Uppsala
Magnus Westergård (kd),
Uppsala

Presidiet har samtidigt utgjort arbetsutskott.

Verkställande direktör

Sven-G Hultman.

Ändamål

Enligt stadgarna skall stiftelsen vara ett för kommunerna och landstinget gemensamt organ för fritid och naturvård. Dess insatser skall vara av regionalt intresse och ersätter inte kommunernas verksamhet. Allmänhetens friluftsliv skall underlättas och stimuleras genom köp eller arrende av mark som i lämplig omfattning planläggs och förses med anläggningar, allt från strövstigar till badplatser, campingplatser och stugbyar. För att bevara och skydda den uppländska naturen och landskapsbil-

den kan många typer av insatser vara aktuella. För att skydda natur kan markförvärv eller inträngsersättning krävas. Utredningar om åtgärder inom t ex vattenvård kan bli aktuella, liksom andra projekt i syfte att värna hotade arter och miljöer.

Årets viktigaste händelser

Naturområden

Stiftelsens områden har underhållits enligt uppgjorda planer, såväl vad avser mark och vegetation som enkla besöksanordningar, anläggningarna och de cirka 110 byggnaderna. Anställningen av en naturförvaltare innebar att en effektivisering av vård och skötsel av vegetation mm kunde inledas, liksom dokumentation och miljöövervakning. En kontinuerlig miljöanpassning av anläggningarna har gjorts.

Två nya områden köptes in under året, båda med mycket höga naturvärden och i syfte att bevara och värda arter och miljöer. Det var dels ett område norr om det befintliga naturreservatet Ola, samt Bredforsen strax norr om Söderfors.

Två av de nyare reservaten – Kallriga och Skaten-Rängsen – ställdes i ordning med gränsmärkning, information, P-plats etc. På Rävsten avslutades ombyggnaden av en stuga. Syftet är att ge arrendatorn goda övernattningsmöjligheter, samtidigt som gästerna får bättre service. I entreprenaden ingick även borring av en ny brunn, vilket är en tillgång för hela området. Härjarö lägerplats byggdes ut för att kunna ta emot tre parallella skolklasser. Även här borrades brunn. Båtförstorpets upprustning avslutades.

Friluftsliv – ej vid stiftelsens områden

Arbetet med Upplandsledens utvecklingsplan fortsatte. Några sträckor drogs om, nya spänger byggdes, vindskydd köptes in och ett par nya foldrar producerades. Två seminarier hölls. "Mark för människor" behandlade friluftsliv i kommunernas planering. Vid höstens seminarium informerades om "Allmansrättens bevarande och vård" samt diskuterades tänkbara åtgärder i länet. Kursen för "natur- och skärgårds-guider", i samverkan med Ålands och Åbolands skärgårdar och med EU-stöd, avslutades och en fortsättning diskuterades. Årets friluftspris tilldelades Gerd Strandberg, för entusiastiska insatser för att väcka barns och ungdomars naturintresse.

Naturvård – ej vid stiftelsens områden

Det treåriga kustvattenprojektet avslutades med utvärdering och förslag till fortsatt arbete. Eftersom arbetet varit framgångsrikt, och stora fortsatta behov finns, beslutade styrelsen om ytterligare en treårig projektperiod. Flera delprojekt ingick, bl a inventering av grunda havsvikar och kustmynnande mindre vattendrag samt insatser för hotade kustfåglar.

Förutom två nya markköp (se ovan), har stiftelsen tecknat avtal med länsstyrelsen om att under en 2-3 årsperiod leverera allt underlag för säkerställande av 15 nya naturreservat. Många andra insatser för säkerställande gjordes, ofta i samverkan med länsstyrelsen och andra. En inventering av tänkbara nya reservat inleddes och utredningar gjordes kring hotade nyckelbiotoper mm.

Välplanprojektet fortsatte i form av deltagande i ett internationellt projekt kring hållbart skogsbruk. Vid Dalälven fortsatte samarbetet med STORA Skog genom inventeringar och förslag till skötselplaner. I samverkan med Birka Energi studerades vattenföringsfrågorna. En inventering av kärlväxter och fjärilsfauna i kraftledningsgator bedrevs på uppdrag av Svenska Kraftnätet.

Projekt Mälarlandskapet utvecklades ytterligare, fortfarande i nära samverkan med LRF, Farmek, ICA och WWF. Utbildning för lantbrukare gjordes med medel från Jordbruksverket. Ett par utvecklingsgrupper bildades. En mycket välbesökt exkursion genomfördes. Framför allt har 300 hektar strandängar restaurerats, så att bete kan komma igång. Inom projektet gjordes också lavinventering på Biskops-Arnö, restaurering på Fänö, skötselplaner för markerna vid Wiks folkhögskola och ett flertal andra objekt.

Bland övriga åtgärder kan noteras omfattande restaurering vid Ledskärs fågelmarker, stöd till Upplands Flora samt skötsel vid Dannemorassjön och Dyarna, fortsatt stort engagemang i Gräsöfonden m m.

Bidrag till ett tiotal naturvårdsprojekt gavs. Naturvårdspriset gick till Ingemar Frycklund, en av landets främsta fjärilskännare och stor entusiast för att sprida intresse för bland annat fjärilar.

Naturskola, naturvägledning, övrig information

Upplandsstiftelsens naturskola fortsatte genom ett befintligt treårsavtal med Uppsala naturskola, Hammarskog. Det innebar kurser och inspirationsdagar, både för grundskolans lärare och förskolepersonal, och ofta ute vid de egna skolorna.

I oktober hölls en regional konferens om Miljö och Framtids-tro, vilken vände sig till personal som arbetar med barn upp till 12 år. Naturskolans personal har medverkat vid många lägerskolor, samt vid informationstillfällen för politiker från länet och miljöministern.

Medlemmarna i det fältpedagogiska nätverket har träffats ett antal gånger, liksom en forskarkrets. Naturvårds- och friluftspriset för skolor gick till Slottsskolan i Skokloster.

Stiftelsens hemsida utvecklades väsentligt och två nyhetsbrev sändes till en grupp på cirka 700 nyckelpersoner, såväl politiker som tjänstemän m fl. Gemensamt med Sveriges övriga stiftelser för naturvård och friluftsliv producerades en "tidlös kalender", med information om stiftelserna.

Ekonomi

Stiftelsens intäkter, exklusive extraordinära, var ca 11 Mkr vilket är knappt 1 Mkr mer än föregående år. De fördelar sig med drygt 8 Mkr från huvudmännens årsavgift, 1 mkr från arrenden, skogsavverkning etc på egna områden samt knappt 2 Mkr i projektbidrag från särskilt Världsnaturfonden, EU, Länsstyrelsen, ICA m fl. Även kostnaderna var knappt 1 Mkr högre än föregående år.

De extraordinära kostnaderna består av markköp vid Bredforsen för 3,2 Mkr och norr om Ola naturreservat för 3,0 Mkr. Till dessa två förvärv bidrog Naturvårdsverket med 1,6 resp 1,5 Mkr. I budget fanns för ändamålet 1,28 Mkr. Differensen, 2,0 Mkr, tas ur stiftelsens fond för i första hand naturvård.

Skattemyndigheten har ifrågasatt stiftelsens rätt till momsavdrag för ombyggnationen av ett hus på Rävsten. Eftersom vi räknar med att få rätt, har det belopp som skattemyndigheten innehållit (112,5 kkr) tagits upp som en fordran i bokslutet. Vi vill understryka betydelsen av not 5. Där redovisas de större ekonomiska insatser som stiftelsen gjort, men som inte avspeglas i det bokförda värdet av stiftelsens tillgångar.

Resultatdisposition	1999-12-31	1998-12-31	Not
Grundkapital	9 596 952	9 596 952	1)
Balanserat resultat	579 166	1 320 543	
Årets resultat	-151 561	-741 377	
Summa eget kapital	10 024 557	10 176 118	

Not 1.

Som Grundkapital upptas det belopp som redovisades i stiftelsens bokslut 1996-01-01 när den nya stiftelselagen trädde i kraft.

Styrelsen föreslår stämman besluta

att årets resultat -151 166 kronor avräknas mot tidigare balanserad vinst, kr 579 166, varefter resterande 427 605 kr balanseras i ny räkning.

Uppsala 2000-03-23

Bo S Englund   *Barbro Gullberg*   *Folke Edin*

Torsten Sjöström   *Torbjörn Nilsson*   *Gunnar Öjefors*

Hans Kjellberg   *Gunilla Lacksell-Hedén*   *Sigbrit Arfwedson*

Sven-G Hultman/VD

Resultaträkning

Org.nr. 817000-7093

	Not	1999	1998
Intäkter			
Årsavgifter		8 398 600	8 108 500
Övriga intäkter	1	2 743 514	2 153 732
Summa		11 142 114	10 262 232
Kostnader			
Totala kostnader	2	-8 092 431	-7 264 204
Resultat före avskrivningar		3 049 683	2 998 028
Avskrivningar			
Inventarier, byggnader	3	-1 753 159	-1 845 102
Resultat efter avskrivningar		1 296 524	1 152 926
Finansiella intäkter och kostnader			
Ränteintäkter		2 246	7 741
Räntekostnader		-170 331	-171 014
Resultat före extraordinära intäkter		1 128 439	989 653
Extraordinära intäkter och kostnader			
<i>Intäkter</i>			
Bidrag till förvärv av Bredforsen		1 585 000	
Bidrag till förvärv av Kroppsjön		1 500 000	
Försäljning Skattmansö			10 000
Bidrag till markköp Pansarudden			1 100 000
Bidrag till iordningställande, Båtförstorpet			190 909
<i>Kostnader</i>			
Markköp Bredforsen		-3 171 584	
Markköp Kroppsjön		-3 022 700	
Skattmansö: rest. avskrivningar m m			-651 939
Markköp, Pansarudden			-2 200 000
Bidrag till Fagerön			-500 000
Resultat efter extraordinära intäkter och kostnader		-1 980 845	-1 061 377
Bokslutsdispositioner			
Ianspråktaget från naturvårdsfond	6	1 829 284	320 000
Årets resultat		-151 561	-741 377

Balansräkning

	Not	1999-12-31	1998-12-31
Tillgångar			
<i>Omsättningstillgångar</i>			
Kassa och bank		228 832	4 000
Kundfordringar		272 019	425 947
Skattefordran		942	942
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		976 633	959 729
Övriga kortfristiga fordringar		238 829	501 854
Summa		1 717 255	1 892 472
<i>Anläggningstillgångar</i>			
Inventarier	3	426 697	384 143
Byggnader	3	17 373 357	18 184 185
Mark och övrig fast egendom	3, 4	1 690 000	1 690 000
Summa		19 490 054	20 258 328
Summa tillgångar		21 207 309	22 150 800
Skulder och eget kapital			
<i>Kortfristiga skulder</i>			
Leverantörsskulder		352 036	830 861
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	5	4 531 891	1 103 936
Övriga kortfristiga skulder		170 053	117 735
Summa		5 053 980	2 052 532
<i>Långfristiga skulder</i>			
Checkkredit (limit 7.000.000)		5 044 075	7 008 169
Summa		5 044 075	7 008 169
<i>Reserver</i>			
Naturvårdsfond	6	1 084 697	2 913 981
<i>Eget kapital</i>			
Grund kapital		9 596 952	9 596 952
Balanserat resultat		579 166	1 320 543
Årets resultat		-151 561	-741 377
Summa eget kapital		10 024 557	10 176 118
Summa skulder och eget kapital		21 207 309	22 150 800
Ställda panter			
Fastighetsinteckningar		2 532 000	2 532 000
Ansvarsförbindelser		Inga	Inga
Pensionsåtaganden			
Stiftelsens pensionsåtaganden tryggas av landstinget (LF § 42/1987)			

Finansieringsanalys

Tillförda medel	1999	1998
Årets resultat	-151 561	-741 377
Årets avskrivningar	1 753 159	1 845 102
Avsättningar till fonder	0	0
<i>Summa från årets verksamhet internt tillförda medel</i>	1 601 598	1 103 725
Ökning av långfristiga skulder	0	1 799 068
<i>Summa tillförda medel</i>	1 601 598	2 902 793
Använda medel		
Nettoinvesteringar	984 885	1 606 688
Amorteringar	1 964 094	219 443
Ianspråktagande av fonder	1 829 284	320 000
<i>Summa</i>	4 778 263	2 146 131
Förändring i rörelsekapitalet	-3 176 665	756 662
Specifikation av rörelsekapitalförändring		
Fordringar (ökning - / minskning +)	175 217	-781 540
Skulder (ökning + / minskning -)	3 001 448	24 878
<i>Summa</i>	3 176 665	-756 662

Noter till Resultat- och Balansräkning

Not 1. Spec av intäkter, utöver årsavgift	1999	1998
Härjarö: arrenden, hyror mm	654 126	716 189
Övriga naturområden med anläggningar	191 445	189 494
Naturområden utan anläggningar	54 475	58 717
Friluftsliv, ej vid US anläggningar	25 538	63 306
Naturvårdsprojekt	1 524 683	1 030 369
Naturvägledning	137 927	19 023
Kansli, projektbidrag	155 000	68 500
Övrigt	320	8 134
<i>Summa</i>	2 743 514	2 153 732
Not 2. Specifikation av kostnader		
Personal	2 080 980	2 158 498
Politiker	455 184	302 182
Kansli och gemensamt	803 921	906 242
Härjarö (exkl underhåll)	300 063	293 639
Övriga naturområden med anläggningar (exkl underhåll)	233 884	231 671
Naturområden utan anläggningar	100 421	74 897
Förvaltning, gemensamt	227 699	0
Friluftsliv	296 067	362 823
Fastighetsunderhåll	708 506	572 829
Naturvårdsprojekt	2 495 540	2 074 512
Naturvägledning	390 170	286 911
<i>Summa</i>	8 092 431	7 264 204

Not 3: Avskrivningar, bokföringsvärden mm i 1999 års bokslut

Objekt	Investerat tom 1998	Investerat 1999	Investerat tom 1999	Invest.bidrag tom 1999	Bokfört värde 98-12-31	Avskrivning 1999	Bokfört värde 99-12-31
Kolumn nr 1	2	3	4=2+3	5	6	7	8=6+3-7
<i>Byggnader. Avskrivningstid: 20 år.</i>							
Rullsand	9 458 680	7 642	9 466 322	3 653 564	1 833 047	233 918	1 606 771
Sägarbo	2 994 867		2 994 867	180 000	783 575	3 306	780 269
Ängskär	3 205 513	96 370	3 301 883	200 000	499 550	119 566	476 355
Gräsöbaden	7 798 522		7 798 522	248 000	2 643 413	321 935	2 321 478
Rävsten	5 279 483	162 953	5 442 436	110 000	1 185 969	102 286	1 246 636
Pansarudden	71 757		71 757		9 578	4 783	4 795
Ekholmen/Härjarö	16 502 519	416 610	16 919 129	2 455 585	10 875 504	741 804	10 550 309
Båtförstorpet	381 097	55 001	436 098	190 909	353 549	21 805	386 745
<i>Summa byggnader</i>	<i>45 692 438</i>	<i>738 576</i>	<i>46 431 014</i>	<i>7 038 058</i>	<i>18 184 185</i>	<i>1 549 403</i>	<i>17 373 357</i>
<i>Inventarier. Avskrivningstid: 5 år</i>							
IP Skogen	1 937 557	140 000	2 077 557		242 183	128 213	253 970
Gemensamt	915 143	106 309	1 021 452		141 962	75 544	172 727
<i>Summa inventarier</i>	<i>2 852 700</i>	<i>246 309</i>	<i>3 099 009</i>	<i>0</i>	<i>384 143</i>	<i>203 755</i>	<i>426 697</i>
<i>Summa byggnader och inventarier</i>	<i>48 545 138</i>	<i>984 885</i>	<i>49 530 023</i>	<i>7 038 058</i>	<i>18 568 328</i>	<i>1 753 158</i>	<i>17 800 054</i>
<i>Mark</i>							
Sägarbo	100 000		100 000		100 000		100 000
Ängskär	540 000		540 000		540 000		540 000
Rävsten	100 000		100 000		100 000		100 000
Pansarudden*	7 719 950		7 719 950	3 100 000	0		0
Ekholmen	950 000		950 000		950 000		950 000
Sänka	250 000		250 000		0		0
Långnäset*	1 623 061		1 623 061	800 000	0		0
Kallriga*	3 306 348		3 306 348	1 400 000	0		0
Ola*	3 596 525		3 596 525	1 750 000	0		0
Rängsen/Skaten*	1 480 151		1 480 151		0		0
Kalmarnäs*	1 846 418		1 846 418	900 000	0		0
Gäsholmen*	1 657 000		1 657 000	800 000	0		0
Bredforsen*	0	3 171 584	3 171 584	1 585 000	0	3 171 584	0
Kroppsjön*	0	3 022 700	3 022 700	1 500 000	0	3 022 700	0
<i>Summa mark</i>	<i>23 169 453</i>	<i>6 194 284</i>	<i>29 363 737</i>	<i>11 835 000</i>	<i>1 690 000</i>	<i>6 194 284</i>	<i>1 690 000</i>
<i>Totalt</i>	<i>71 714 591</i>	<i>7 179 169</i>	<i>78 893 760</i>	<i>18 873 058</i>	<i>20 258 328</i>	<i>7 947 442</i>	<i>19 490 054</i>

Områden markerade med* ovan har bokfört värde = 0 kronor eftersom de består av skog för fri utveckling och alltså saknar ekonomiskt värde. Se också not 4.

Summa investerat i dessa områden:

27 423 737

- Varav bidrag från Naturvårdsverket:

11 835 000

Not 4. Engagemang i anläggningar och naturområden: se även förteckning på sid 22.

Flera av stiftelsens markköp avser naturskogsområden, vilka avsatts som naturreservat. Detta gäller främst Pansarudden, Långnäset, Kallriga, Olas skifte, Rängsen-Skaten, Kalmarnäs, Gåsholmen, Bredforsen och Kroppsjön. Eftersom inga avverkningar får göras och områdena inte rymmer några byggnader saknar de ekonomiskt värde. I balansräkningen har värdet för dessa områden därför skrivits ner till noll.

Totalt har stiftelsen investerat 27,4 Mkr i dessa områden, varav 11,8 Mkr är bidrag från Naturvårdsverket (se specifikation i not 3).

Samtidigt med stiftelsens förvärv av mark i Kallriga resp Skaten-Rängsen betalade Naturvårdsverket inträngsersättning för angränsande delar av de blivande naturreservaten direkt till markägarna på ca 3,5 Mkr resp 1,7 Mkr. Dessa medel har tillförts länets naturvård

genom stiftelsens agerande, men syns alltså inte som tillgångar i stiftelsens bokföring.

Andra insatser som inte syns som tillgångar i balansräkningen är stiftelsens ekonomiska bidrag till inköp av värdefulla naturvårdsområden: Linnéstigen i Jumkil och Hågdalen-Nästen, båda i Uppsala kommun. Här har stiftelsen bidragit med 0,4 resp. 1,4 Mkr. Vidare har bidrag getts till att säkerställa Fageröns naturvärden med 0,5 Mkr.

I balansräkningen finns inte heller upptaget värdet av de investeringar på Härjarö som gjordes av landstinget från förvärvet 1966 till stiftelsens övertagande 1990. Dessa investeringar uppgick till 7,9 Mkr, varav 2,8 Mkr bidrag från Naturvårdsverket, AMS mfl.

Not 5. Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

Posten för upplupna kostnader och förutbetalda intäkter är stor år 1999 jämfört med år 1998. Av nedanstående specifikation framgår att summan består av i princip 3 större poster: förskott på årsavgift (en likviditetsfråga), ett antal naturvårdsprojekt som helt eller

delvis kommer först år 2000 samt upplupna lönekostnader. Resterande belopp fördelar sig på ett större antal poster på i genomsnitt cirka 10 kkr per post.

	1999	1998
Förskott på årsavgift från landstinget	2 560 000	
Elva naturvårdsprojekt som helt eller delvis kommer först år 2000	480 858	
Löner kvartal 4, 1999	633 972	
Upplupna semesterlöner	170 952	
Upplupna sociala avgifter	195 192	
Övriga 45 poster	490 917	
Summa	4 531 891	1 103 936

Not 6. Naturvårdsfond

	1999	1998
Kapital per första januari	2 913 981	3 233 981
Ianspråktaget (se extraord)	-1 829 284	-320 000
Avsatt	—	—
Kapital per sista december	1 084 697	2 913 981

Revisionsberättelse

Vi har granskat räkenskaperna samt styrelsens förvaltning för 1999. Granskningen har utförts enligt god revisionssed.

- Årsredovisningen har upprättats enligt gällande lag.
- Under revisionen har ej framkommit anledning till anmärkning beträffande redovisningshandlingarna, bokföringen, inventeringen av tillgångarna eller förvaltningen i övrigt.

Vi tillstyrker
att balansräkningen och resultaträkningen per 1999-12-31 fastställs och
att ansvarsfrihet beviljas styrelseledamöterna och verkställande direktören för den tid revisionen omfattat.

Uppsala i maj 2000

Arne Wallén   Lennart Janson   Berndt-Eric Jonasson
 auktoriserad revisor

Upplandsstiftelsens kanslipersonal

Välkommen att besöka Upplandsstiftelsens kansli på S:t Johannesgatan i Uppsala! På bilden finns de personer som har fast anställning, eller är engagerade för minst ett år. Vill du veta vad vi sysslar med? Besök vår hemsida www.upplandsstiftelsen.c.se!

Övre raden, från vänster: Gösta Axelson, Johan Persson, Björn-Gunnar Lagström, Martin Amcoff, Pär Eriksson, Gillis Aronsson.
Undre raden, från vänster: Sven-G Hultman, Maria Hoflin, Barbro Nilsson, Kajsa Molander.

Upplandsstiftelsens naturområden

Tabellen visar naturområden där stiftelsen är engagerad. I regel innebär det att stiftelsen är markägare samt ansvarig för områdenas långsiktiga utveckling. I några fall äger stiftelsen inte marken, utan bara byggnader eller utrustning (Rullsand, Gräsöbaden, vandrings- och kanotleder, IP Skogen). I tre områden har stiftelsen bara gett ekonomiskt bidragit till säkerställandet.

Av tabellen framgår den kursförändring som skedde under 80-talet, från köp av områden där fritidssyftet var det klart dominerande, d.v.s. bad- och campingplatser,

stugbyar, vandringsleder etc till köp av naturområden med vård och bevarande av naturen som sitt dominerande syfte. Dessutom har två fritidsområden sålts: Sänka bad och camping 1996, och Skattmansöadalens skidanläggning 1998.

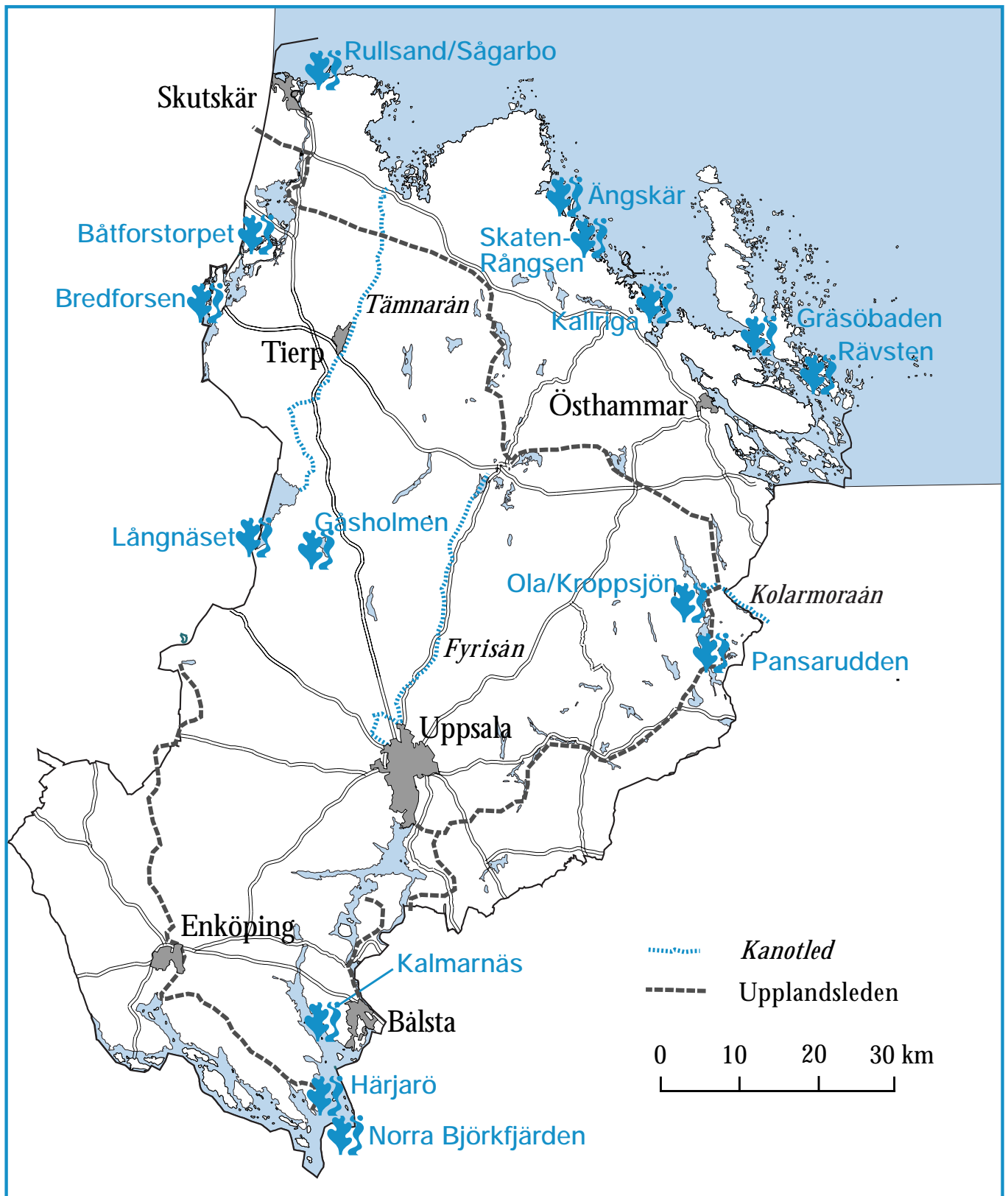
Observera att de angivna årtalen enbart visar stiftelsens första engagemang. I områden med anläggningar har investeringar oftast gjorts vid flera senare tillfällen. Särskilt stora investeringar gjordes 1990-96 i Rullsand, Gräsöbaden och Härjarö.

År	Namn	Areal			NR	Bad	Hus	Camp. platser	Stugbäddar
		totalt	varav land	mark för fri utveckl					
		ha	ha	%	(1)	(2)	st	st	st
Egna naturområden, med och utan anläggningar									
1974	Härjarö/Ekholmen	1000	530	6	x	x	46	175	105
"	Norra Björkfjärden	290	23	100	x	—	—	—	—
1975	Gräsöbaden	—	—	0	—	x	11	350	20
1976	Rullsand	—	—	0	x	x	4	400	40
1979	Sågarbo	7	7	5	—	x	21	—	89
1979	Ängskär	333	95	63	x	x	6	92	12
1982	Rävsten	200	57	30	—	x	22	—	97
1985	Pansarudden	300	250	100	x	—	—	—	—
1990	Långnäset	140	70	100	x	—	—	—	—
1991	Kallriga	1533	383	100	x	—	—	—	—
1993	Ola	122	121	100	x	—	—	—	—
1994	Skaten-Rängsen	2270	270	100	x	—	—	10	—
1995	Gåsholmen	25	24	100	x	—	—	—	—
1996	Kalmarnäs	376	76	100	x	—	—	—	—
1998	Båtforstorpet	2	2	0	(x)	—	2	—	20
1998	Norra Pansarudden	50	50	100	x	—	—	—	—
1999	Kroppsjön	124	124	100	(x)	—	—	—	—
1999	Bredforsen	385	185	100	x	—	—	—	—
<i>Summa 991231</i>		<i>7157</i>	<i>2267</i>		<i>15</i>	<i>6</i>	<i>112</i>	<i>1027</i>	<i>387</i>
Områden, till vilka stiftelsen enbart bidragit ekonomiskt									
1990	Linnéstigen, Junkil	14	14	100	—	—	—	—	—
1994	Hågadalen-Nåsten	285	285	??	x	—	—	—	—
1998	Fageröns naturreservat				x				
Andra insatser av investeringskaraktär									
1980	Upplandsleden								
1980	IP Skogen								
1983	Kanotleder								

Förklaringar

(1) NR = Naturreservat. x=existerande, (x)=planerat. (2) Bad: möjlighet till bad var starkt motiv för engagemanget.

Karta över Upplandsstiftelsens naturområden, samt vandrings- och kanotleder

Upplandsstiftelsen ägs av landstinget och de sex kommunerna i Uppsala län. Stiftelsen bildades 1972 för att "underlätta och stimulera allmänhetens friluftsliv" samt "verka för bevarande och skydd av den uppländska naturen". Stiftelsen bedriver en mängd projekt, både för att främja naturvården och för att utveckla friluftslivet. Flera storprojekt rör ekologisk landskapsplanering: kring sjön Vällen, vid Dalälven samt vid Mälarkusten. På vattensidan drivs bland annat ett stort projekt som rör kustvattnen.

Vidare äger stiftelsen ett femtontal naturområden i länet, varav de flesta är naturreservat. En del är fritidsområden med campingplats eller stugby samt badstränder, strövmarker etc. Andra har som dominerande syfte att bevara och vårda arter och naturmiljöer. Flera områden har blandade syften, dvs är avsedda både för att främja friluftsliv och för att skydda och vårda naturen.

Genom vår naturskola stimulerar vi lärare och klasser till mer uteverksamhet. Vi sprider kunskap om länets natur, naturvård och friluftsmöjligheter genom kurser och konferenser, samt genom skrifter, foldrar och vår hemsida.

Stiftelsen ansvarar också för länets vandringsled, Upplandsleden, för tre kanotleder samt för Idrottsplats (IP) Skogen.

NATURVÅRD & FRILUFTSLIV

BOX 26074, 750 26 UPPSALA
S:T JOHANNESGATAN 28 G
TEL 018-17 62 71, FAX 018-51 16 98
E-POST info@upplandsstiftelsen.c.se

HEMSIDA www.upplandsstiftelsen.c.se

*Den naturliga inkörsporten till
natur och friluftsliv i Uppsala län!*